

Uloga i postupanje škole u slučajevima nasilja nad djecom u obitelji

UDK: 364.65:373.3

364.28:37.06

Prethodno priopćenje

Primljeno: 12. 5. 2012.

Doc.dr.sc. Maja Laklija¹
Pravni fakultet, Zagreb
Studijski centar socijalnog rada
maja.laklija@pravo.hr

Josip Alebić²
OŠ Kamešnica, Otok,
josip.alebic7@gmail.com

Sažetak

Osnovna škola kao institucija koja uključuje cjelokupnu populaciju djece u dobi od 6 do 14 godina ima odgovornu ulogu u prepoznavanju simptoma zlostavljanja i zanemarivanja djeteta, njegovu prijavljivanju pred nadležnim tijelima i zaštiti dobrobiti djeteta. Sukladno tome cilj istraživanja je dobiti uvid u doživljaj i iskustvo školskih pedagoga (N=7) u području prijavljivanja nasilja

¹ Maja Laklija zaposlena je na Studijskom centru socijalnog rada Pravnog fakulteta u Zagrebu. Trenutno u zvanju docent sudjeluje u izvođenje nastave na različitim kolegijima preddiplomskog, diplomskog i poslijediplomskog studija. Istraživački i nastavni interesi vezani su joj uz područje obitelji i obiteljsku politiku, preventivnu znanost te superviziju. Objavila je samostalno i u koautorstvu 19 znanstvenih i preglednih radova te sudjelovala u četiri znanstveno-istraživačkih projekata.

² Josip Alebić, 2006. godine je diplomirao komparativnu književnost i pedagogiju na FFZG, a 2012. stekao naslov sveučilišnog specijalista psihosocijalnog rada iz područja društvenih znanosti, polja socijalne djelatnosti. Trenutno je na doktorskom studiju pri Pravnom fakultetu u Zagrebu. Zaposlen je kao pedagog. Područje profesionalnog interesa vezano mu je uz zlostavljanje i zanemarivanje djece u obitelji i uloga škole u tim slučajevima.

nad djecom u obitelji od strane škole. Istraživanje je osmišljeno kao pilot faza šireg istraživanja u području uloge i postupanja škole u slučajevima nasilja nad djecom u obitelji, kako bi se generirale specifičnosti postupanja školskih pedagoga u situacijama sumnje na nasilje u obitelji za potrebe šireg istraživanja. Podaci su prikupljeni metodom polustrukturiranog intervjua te obrađeni postupkom kvalitativne analize sadržaja. Dobiveni rezultati produbljuju razumijevanje čimbenika koja utječu na prijavljivanja sumnje na nasilje nad djetetom u obitelji od strane škole na različitim razinama te ukazuju na moguće smjerove osiguravanja uvjeta za dobru praksu, tj. veću spremnost škola na prijavljivanje uočenog nasilja a time i boljom zaštitom dobiti djeteta.

Ključne riječi: djeca, nasilje u obitelji, škola, iskustvo, prijava

Uvod

Zlostavljanje i zanemarivanje djece je rastući problem u svijetu, osobito u zemljama u tranziciji koje obilježava visoka incidencija čimbenika kao što su poslijeratni uvjeti i socio-ekonomska nestabilnost koja često rezultira siromaštvom, socijalnom izolacijom, visokim stresom, padom društvenih vrijednosti, povećanom konzumacijom opojnih sredstava te raspadom obitelji (Čudina-Obradović i Obradović, 2006.). Međutim, iako je za očekivati da će izloženost djece nasilju u obitelji biti veća u obiteljima kod kojih je prisutan neki od ranije navedenih rizika, zamjetan je rast udjela djece koja dolaze iz obitelji koje nisu pogođene tim tzv. tradicionalnim socijalnim rizicima u populaciji djece žrtava obiteljskog nasilja (Garbarino, 2001.; Malik, 2008.). Svjetska zdravstvena organizacija (Ždero, 2005.) zlostavljanje ili zlouporabu djece određuje kao: oblik tjelesnog i/ili emocionalnog lošeg postupanja, spolnog zlostavljanja, zanemarivanja ili nehajnog postupanja, ekonomskog ili drugog iskorištavanja, koji nanose stvarnu ili potencijalnu štetu djetetovom zdravlju, preživljavanju, razvoju ili dostojanstvu, u kontekstu odnosa odgovornosti, povjerenja ili moći. Danas se razlikuju tjelesno, spolno i psihičko zlostavljanje djece, zanemarivanje djece te izloženost nasilju među roditeljima. Malik (2008.) navodi da se udio djece izložene zlostavljanju u obitelji u ukupnoj populaciji u razvijenim zemljama kreće između 4 - 20%. Rezultati istraživanja prevalencije zlostavljanja 2006. godine (Hrpka i sur., 2010.) Poliklinike za zaštitu djece grada Zagreba i Hrabrog telefona na populaciji odraslih osoba pokazuju da je 18% djevojaka i mladića doživjelo neki od oblika seksualnog zlostavljanja, preko 30% dobivalo batine a 48% u djetinjstvu doživjelo i neki od oblika emocionalnog zlostavljanja.

Zlostavljanje u obitelji posljedica je uzajamnog djelovanja vanjskih stresnih čimbenika na različitim razinama ekosustava obitelji, npr. bračnih, obiteljskih te osobnih čimbenika, čimbenika vezanih uz usvojene obrasce ponašanja, organizaciju i stavove društva te mnoge druge (Garbarino, 2001.). Za razliku od odraslih, djeca koja u obitelji doživljavaju zlostavljanje nemaju drugih mogućnosti samozaštite već su ovisna o roditelju (skrbniku) (Pećnik, 2006.), stoga dijete svoje ponašanje prilagođava zadanim okolnostima, što kod odraslih u djetetovoj okolini (obitelji, odgojno-obrazovnim ustanovama i sl.) koji to ne razumiju, dovodi do odbacivanja i osuđivanja djeteta koje se ne ponaša sukladno očekivanjima (Gojković i Profaca, 2010.). Nakon izloženosti traumatskim događajima zlostavljanja u obitelji može doći do promjena u ponašanju djeteta i pojave specifičnih načina suočavanja na traumatske okolnosti: negiranja, disocijacije i identifikacije sa zlostavljačem (Graham-Bermann, 2002.). Naime, u nemogućnosti razumijevanja zlostavljana djeca počnu pripisivati ponašanje roditelja osobnim zaslugama ili obilježjima vjerujući da je ono odgovorno za takvo ponašanje roditelja/skrbnika te kasnije u životu može funkcionirati iz pozicije žrtve ili se identificirati s zlostavljačem oponašajući ga (Kocijan-Hercigonja i Hercigonja-Novković, 2009.). Zlostavljanje djeteta u ranom djetinjstvu ima posljedice vidljive u biološkom razvoju, području privrženosti, regulaciji emocija, disocijaciji, kontroli ponašanja i slici o sebi (Gojković i Profaca, 2010.; Rverlien, 2010.). Kod zlostavljanog i dugotrajno traumatiziranog djeteta postoji visok rizik štetnih promjena u razvoju ličnosti i socijalnom funkcioniranju (Sesar i Sesar, 2008; Steen, 2009.; Gojković i Profaca 2010.; Rverlien, 2010.), može doći do smanjenja pažnje i motivacije, što uzrokuje slabiji školski uspjeh i rizik je za napuštanje škole (Bilić i sur., 2010.; Čolović-Rodik, 2010.). Mogu se, javiti internalizirani i eksternalizirani problemi u ponašanju (Graham-Bermann i Seng, 2005.; Malik, 2008.; Steen, 2009.; Čolović-Rodik, 2010.), depresivnost, anksioznost, samodestruktivno ponašanje i sl., koji se po pojavnosti razlikuju u odnosu na vrstu zlostavljanja, dob i druga obilježja djeteta (Bašić i Kranželić-Tavra, 2004.; Kocijan-Hercigonja i Hercigonja-Novković, 2009.; Čolović-Rodik, 2010.). Graham-Bermann i Seng (2005.) navode da se mogu javiti i različite zdravstvene poteškoće, kao što su astma, alergije i druge somatske poteškoće.

Osnovna škola je odgojno obrazovna ustanova i jedina institucija koja uključuje i bavi se cjelokupnom populacijom djece u dobi od 6 do 14 godina. Iz te činjenice proizlazi i njezina uloga u prepoznavanju znakova nasilja te interveniranje u cilju zaštite djece žrtava nasilja u obitelji (Dinić i Žilić, 2001.). Škola bi sukladno svojoj funkciji sa svojim stručnim suradnicima trebala biti osposobljena i pripremljena za prepoznavanje simptoma zlostavljanja i zanemarivanja djece u obitelji, ali i pokretanje postupka pred nadležnim tijelima u cilju zaštite dobrobiti djeteta (Pregrad, 2001.;

Opić i Jurčević-Lozanić, 2008.; Čolović-Rodik, 2010.; Steen, 2009.; Berns, 2010.; Sunko, 2010.).

Pokazatelji o kretanju broja prijava obiteljskog nasilja te nasilja nad djecom u obitelji u Republici Hrvatskoj za razdoblje od 2003.-2010.

Podaci o nasilju u obitelji u svijetu pokazuju na trend rasta, posebice u zemljama suočenim s posljedicama rata, gladi i nezaposlenosti (Čudina-Obradović i Obradović, 2006.). Sličan trend kod nas, stoga nije iznenađujući obzirom na pritiske na obitelj u području zapošljavanja, posljedice rata te sve većih razlika u raslojavanju društva. U razdoblju od 1992.-2000. godine postignute su značajne zakonske promjene te je povećana senzibiliziranost stručnjaka za problem nasilja u obitelji zbog čega je broj prijava slučajeva zlostavljanja i zanemarivanja porastao više od 8 puta (Ajduković, 2001.). Međutim, taj porast ne slijedi politika zapošljavanja i obrazovanja stručnjaka u području prevencije zlostavljanja i tretmana žrtava i počinitelja (Ždero, 2005.; Steen, 2009.). Podaci o kaznenim djelima protiv braka obitelji i mladeži sukladno Zakonu o zaštiti od nasilja u obitelji, prema pokazateljima javne sigurnosti u Republici Hrvatskoj od 2003.-2010. godine ukazuju na porast broja zahtjeva građana za pružanjem policijske intervencije radi zaštite od nasilja u obitelji (Tablica 1.).

Tablica 1. Broj prekršaja prema kaznenim djelima protiv braka, obitelji i mladeži te Zakonu o zaštiti od nasilja u obitelji

	2003.	2004.	2005.	2006.	2007.	2008.	2009.	2010.
B1	3326	4269	4854	5420	4754	4508	4081	3747
B2		9574	11658	12941	13673	13140	14265	14129

B1: Broj prekršaja prema kaznenim djelima protiv braka, obitelji i mladeži

B2: Broj prekršaja prema Zakonu o zaštiti od nasilja u obitelji

Izvor: MUP, Pregled osnovnih pokazatelja javne sigurnosti u Republici Hrvatskoj 2001.-2010.

Prema izvješćima Ministarstva zdravstva i socijalne skrbi za razdoblje od 2003.-2009. godine (Tablica 2.) primjećuje se kontinuirani blagi porast prijavljenih slučajeva: grubog zanemarivanja i zloporabe roditeljskih dužnosti i prava te zlostavljanja djece od strane drugih osoba. Prema Državnom zavodu za statistiku (2012.) analiza strukture prijava osoba za kazneno djelo nasilničkoga ponašanja u obitelji od 2007. do 2010. godine po županijama pokazuje da najveći udio prijavljenih osoba za kaznena djela nasilničkoga ponašanja u obitelji imaju Grad Zagreb (12,1%), Splitsko-

Tablica 2. Prijavljeni slučajevi grubog zanemarivanja roditeljskih dužnosti i prava (prema izvoru prijave)

		2003.	2004.	2005.	2006.	2007.	2008.	2009.	2010.
Izvor prijave grubog zanemarivanja roditeljskih dužnosti i prava	Škola	318	358	598	587	503	512	600	599
	Vrtić	35	51	55	86	31	95	61	61
	Zdravstvena ustanova	82	96	154	150	126	166	145	198
	Policija	728	781	847	972	977	808	1107	1180
	Prijava od građanstva	197	152	239	277	286	372	286	338
	Prij. od str. dr. subjekata	192	187	169	276	308	309	292	321
	CZSS-a	623	508	583	680	549	756	618	642
	UKUPNO	2175	2133	2645	3028	2780	3018	3109	3339
Izvor prijave slučajeva zlouporabe roditeljske dužnosti i prava	Škola i vrtić	123	129	204	175	194	201	208	233
	Zdravstvene ustanove	49	34	82	93	87	115	95	99
	Policija	946	917	991	1179	1006	1195	1451	1651
	Prijava od građanstva	138	103	115	187	127	249	199	163
	Prij. od str. dr. subjekata	124	113	158	224	207	200	217	181
	CZSS	310	205	238	364	267	372	336	359
	UKUPNO	1690	1501	1788	2222	1888	2332	2506	2686
Izvor prijave slučajeva zlostavljanja djece od strane drugih osoba	Škola	90	90	117	167	122	140	115	284
	Vrtić	17	29	16	20	16	30	16	31
	Zdravstvena ustanova	40	206	52	121	89	33	36	73
	Policija	417	273	490	591	445	649	528	1603
	Prijava od građanstva	67	59	57	74	57	84	63	111
	Prij. od str. dr. subjekata	29	34	47	35	55	130	75	103
	CZSS-a	159	111	101	102	138	117	149	254
	UKUPNO	819	802	880	1110	922	1183	982	2459

Izvor: Godišnja statistička izvješća MZSS-a za razdoblje od 2003.-2010.

dalmatinska županija (11,6%), Vukovarsko-srijemska županija (7,8%), Osječko-baranjska županija (7,3%) i Primorsko-goranska županija (7,2%).

Iz podataka prikazanih u tablici 2 vidljiv je relativno mali udio prijave sumnje na zlostavljanje od strane škole. Ajduković i sur. (2010.) vezano uz Izvješće o provedbi protokola o postupanju u slučajevima nasilja u obitelji za 2007. i 2008. godinu ističu da je svega 2,52% prijava o sumnji na počinjenje nasilja u obitelji centrima za socijalnu skrb upućeno od strane škole. Još je Miljević-Ridički 1995. godine pisala o tome kako škole i medicinske službe rijetko podnose prijave sumnje na počinjenje krivičnih djela zlostavljanja i zanemarivanja, premda su u svakodnevnom kontaktu s djecom.

Zakonski okvir kojim se regulira područje nasilja u obitelji i postupanje škole u slučajevima obiteljskog nasilja nad djecom u Hrvatskoj

Ustav Republike Hrvatske (NN, 85/10) i Konvencija o pravima djeteta (NN, 12/93) ističe dužnost sviju u zaštiti djece od svih oblika tjelesnog ili duševnog nasilja, povreda ili zlorporaba, zanemarivanja, uključujući i spolnu zlorporabu. Osnovna su prava djeteta, priznata Obiteljskim zakonom (NN, 162/98, 116/03). Zakon o zaštiti od nasilja u obitelji (NN 116/03; 137/09) definira nasilje u obitelji i njegove oblike (tjelesno, psihičko, spolno i ekonomsko nasilje), u kojem se spominje i tjelesno kažnjavanje i drugi način ponižavajućeg postupanja prema djeci u odgojne svrhe (čl. 4), te postupci mjerodavnih tijela u tim slučajevima. Nadalje, u cilju zaštite dobrobiti djece, Vlada Republike Hrvatske je usvojila niz strategija, programa i protokola vezanih za područje zaštite djece od nasilja u obitelji (npr. trenutno aktualna Nacionalna strategija zaštite od nasilja u obitelji od 2011. do 2016. godine; Nacionalni plan aktivnosti za prava i interese djece od 2006. do 2012. godine; Protokol o postupanju u slučaju nasilja u obitelji; Nacionalna strategija za prevenciju poremećaju u ponašanju djece i mladih od 2009. do 2012. godine itd.). Svrha donošenje Protokola o postupanju u slučaju nasilja u obitelji (MOBMS, 2011.) je bila osigurati uvjete za djelotvoran i cjelovit rad nadležnih tijela radi unapređenja zaštite i pomoći žrtvama nasilja u obitelji te pomoći počiniteljima u promjeni njihovog ponašanja. Protokol sadrži obveze nadležnih tijela i drugih čimbenika koji sudjeluju u otkrivanju i prevenciji nasilja te pružanju pomoći i zaštite osobama izloženim nasilju u obitelji (policije, centra za socijalnu skrb, zdravstvene ustanove, odgojno-obrazovne ustanove te pravosudnih tijela) te oblike, način i sadržaj suradnje nadležnih tijela i drugih čimbenika koji sudjeluju u otkrivanju i suzbijanju nasilja te pružanju pomoći i zaštite osobama izloženim nasilju u obitelji. Prema Protokolu cilj postupanja za odgojno-obrazovne institucije je senzibilizirati djelatnike odgojno-obrazovnih ustanova za

pojave nasilja u obitelji koje doživljavaju djeca i učenici te poduzimanje mjera radi otkrivanja i prijavljivanja problema i pomoći djetetu. U dokumentu Standardi za provedbu psihosocijalnog tretmana počinitelja nasilja u obitelji (NN, 78/06) naglašava se važnost suradnje između organizacija i osoba koje provode psihosocijalni tretman i drugih sudionika procesa prevencije nasilja u obitelji. Nadalje Nacionalna strategija zaštite od nasilja u obitelji, za razdoblje od 2011.-2016. godine (NN, 88/11) između ostalog ističe važnost unaprjeđenja stručne kompetencije i odgovornost djelatnika obrazovanja, policije, socijalne skrbi, zdravstva, pravosuđa i organizacija civilnog društva za prepoznavanje, primjereno interveniranje, međuresornu suradnju i suzbijanje obiteljskog nasilja te uspostavljanja međuresorne suradnje u cilju cjelovite skrbi za žrtve i prevencije nasilja. Međutim, sukladno navodima Žižak (2010) još uvijek sadržaji i kvaliteta suradnje sustava nisu jasno propisani te ostaju kao izazovi u svakom pojedinačnom slučaju.

U Zakonu o izmjenama i dopunama Zakona o osnovnom školstvu (NN, 59/01) stoji da u osnovnoj školi ne može raditi osoba koja je pravomoćno osuđena, između ostaloga i za kazneno djelo kršenja obiteljskih obveza, zapuštanja i zlostavljanja djeteta ili maloljetne osobe ili neko drugo kazneno djelo protiv tjelesne zloporabe djeteta ili maloljetne osobe. Nadalje, u izmjenama i dopunama istog zakona (NN, 76/05) stoji da su učitelji i stručni suradnici dužni poduzimati mjere zaštite prava učenika te o kršenju tih prava, posebice o oblicima tjelesnog ili duševnog nasilja, spolne zloporabe, zanemarivanja ili nehajnog postupanja, zlostavljanja ili izrabljivanja, odmah izvijestiti ravnatelja škole koji je to dužan javiti tijelu socijalne skrbi, odnosno drugom nadležnom tijelu. Prema čl. 8 Zakona o zaštiti od nasilja u obitelji (NN, 137/09) stručni suradnici odgojno-obrazovnih ustanova obvezni su prijaviti policiji ili nadležnom općinskom državnom odvjetništvu počinjenje nasilja u obitelji za koje su saznali u obavljanju svojih poslova. Tu je i cijeli niz zakona koji se odnose na stručne suradnike u djelatnosti odgoja i obrazovanja: Zakon o sudovima za mladež (NN, 111/97; 27/98. i 12/02); Obiteljski zakon (NN, 162/98; 116/03); Zakon o kaznenom postupku (NN, 110/97); Zakon o socijalnoj skrbi (NN, 33/12); Zakon o zaštiti od nasilja u obitelji (NN, 116/03; 137/09). Iako je iz tih dokumenata vidljivo postojanje političke volje, može se zamijetiti da su neke mjere nejasno određene te da su osigurana nedostatna financijska sredstva i ljudski resursi za njihovo provođenje (Ajduković, i sur., 2010.).

Djeca žrtve obiteljskog nasilja u školskom okruženju

Van der Kolk (2005, prema Bilić i sur., 2010.) navodi kako se trauma izazvana zlostavljanjem upliće u neurobiološki razvoj, posebice u kapacitet za integriranje senzornih, emocionalnih i kognitivnih informacija u koherentnu cjelinu. Sukladno

tome, sveobuhvatna procjena rizika zlostavljanja treba se usmjeriti na funkcioniranje djeteta posebno u području (Sunko, 2010.): a) emocija gdje su uočljivi simptomi: žalosno osnovno raspoloženje, izrazit gubitak interesa, strah, razdražljivost i izrazita kolebanja raspoloženja te b) kognicije, simptomi su smetnje mišljenja, poremećaji koncentracije, osjećaj manje vrijednosti, suicidalne ideje, misli o krivnji i sl.. Mnoge od tih simptoma zlostavljana ili zanemarena djeca nižih razreda osnovne škole i mlađa ne mogu jasno priopćiti te se o njima može zaključiti samo temeljem indirektnih pokazatelja. Ti pokazatelji se u odgojno obrazovnom sustavu između ostaloga očituje u školskom uspjehu, a osobito u njihovom ponašanju. Zlostavljana djeca u odnosu na svoje nezlostavljane kolege pokazuju četiri puta više problema koncentracije i pažnje u razredu (Bilić i sur., 2010.). Često zlostavljani učenici ne uspijevaju izgraditi pozitivne odnose s kolegama i nastavnicima, zbog čega manje sudjeluju u radu, što utječe i na njihovo postignuće (Bašić i Kranželić-Tavra, 2004.). Žrtve nasilja često imaju slabije razvijene socijalne vještine, manjak sigurnosti da potraže pomoć, manje podrške od strane odgojitelja/učitelja i vršnjaka, osjećaj krivnje za to što im se događa i želju da se uklope (Buljan-Flander i sur., 2004.; Sindik i Veselinović, 2010.). Prema Rverlien (2010.) od 1997. godine sve više istraživanja ukazuju na podatak da su djeca koja su doživjela nasilje u obitelji u većem riziku od razvoju PTSP-a. Naime, djeci koja su izložena nasilju u obitelji narušava se osjećaj sigurnosti i stabilnosti, stvaraju lošu sliku o sebi, gube povjerenje u sebe i druge, što loše utječe na njihove socijalne odnose. Često manifestiraju eksternalizirane oblike ponašanja, poput nasilnog pristupa u rješavanju problema, a s odrastanjem će se vjerojatnije izlagati različitim oblicima rizičnih ponašanja (Ballif-Spanvill i sur., 2004.; Berns, 2010.; Čolović-Rodik, 2010.; Rverlien, 2010.). Mlađa djeca mogu biti nemirna, žaliti se na bolove u trbuhu ili glavobolje, mokriti u krevet, imati teškoće uspavljivanja, regresivno se ponašati, iskazivati stalnu zabrinutost za sebe ili njima važne osobe. Neka pokazuju stalnu ljutnju i agresivno ponašanje prema drugoj djeci, životinjama i/ili stvarima, dok se drugi povlače u sebe, ne sudjeluju u zajedničkim igrama (Currie, 2006.; Čolović-Rodik, 2010.). Prema Berns (2010.) neki od znakova zlostavljanje djeteta mogu biti i odbijanje djeteta da ide kući, snažno iskazivanje privrženosti prema nastavniku/ici. Nadalje, djeca koja su agresivna prema drugima često su i sama promatrači i/ili žrtve zlostavljanja u obitelji (Rverlien, 2010.). Dječaci češće bivaju agresivni, nerijetko rano počinju eksperimentirati s cigaretama, alkoholom i drogama (Turner i Kopiec, 2006.). Djevojčice se češće povlače od drugih, postaju anksiozne i depresivne. Razvijaju lošu sliku o sebi, imaju lošije samopouzdanje, češće se žale na psihičke teškoće, nerijetko imaju smetnje u hranjenju, mogu pokazivati sklonost samoozljeđivanju te konzumirati lijekove za umirenje ili stimulanse (Čudina-Obradović i Obradović, 2006.; Čolović-Rodik, 2010.). Stariji učenici, mogu poka-

živati i ozbiljnije probleme u ponašanju. Počinju izostajati iz škole i bježati od kuće, negirati društvene norme, mogu imati samoubilačke ideje i pokušaje samoubojstava, ponašati se nasilnički ili ostajati u vezi u kojoj su žrtve (Čolović-Rodik, 2010.).

Teška ili antisocijalna ponašanja predstavljaju važan indikator rizika, međutim sve se više ističe da i povučena, tiha djeca mogu biti u isto tolikom riziku kao i nemirniji, glasniji učenici (Bašić i Kranželić-Tavra, 2004.). Prema istim autoricama, problem s povlačenjem je u tome što se ono u školskim okvirima smatra ponašanjem koje ne ometa i stoga ne dovodi do pravovremenog otkrivanja i odgovaranja na potrebe djeteta.

Prepoznavanje zlostavljanja i zanemarivanja djece u obitelji od strane učitelja i stručnih djelatnika škole

Znati prepoznati, razumjeti i pravilno odgovoriti na mnoge kompleksne odgojno-obrazovne izazove vezano za dijete i roditelje, iznimno je važno obilježje profesionalne kompetencije odgajatelja/učitelja (Buljan-Flander i sur., 2003; Opić i Jurčević-Lozančić, 2008.; Berns, 2010.). Osposobljavanje učitelja za pedagošku prevenciju problema u ponašanju preduvjet je za zdrav razvoj djece koja zahtijevaju dodatnu stručno-pedagošku pomoć. Rezultati procjene učitelja o učestalosti zlostavljanja učenika (Sunko, 2010.) pokazuje izrazito nisku prepoznatljivost obiteljskog nasilja nad djecom u usporedbi s rezultatima svjetskih i domaćih istraživanja te postojećim ranije navedenim trendovima. Djelatnici u odgojno-obrazovnom sustavu tijekom svog obrazovanja nisu učili o prepoznavanju obiteljskog nasilja i reagiranju na njega (Čolović-Rodik, 2010.), zbog čega su često ponašanja djece koja su zapravo simptomi i pokazatelji ovakvih događanja tumačili kao neposluš, neprilagođeno ponašanje i kao takvo kažnjavali. Prema istoj autorici, odgajatelji i učitelji izbjegavaju razgovarati s roditeljima o sumnjama na obiteljsko nasilje ukoliko nisu posve sigurni u svoje sumnje. No i kad se dijete direktno požali odrasloj osobi u obrazovnom sustavu, mnogi nisu spremni potaknuti razgovor za koji očekuju da će biti neugodan ili se boje posljedica (Strozier i sur, 2005.; Čolović-Rodik, 2010.). Najčešće je to strah od verbalnih, nekada i fizičkih napada roditelja i optužbi da se miješa u obiteljske stvari ili da će naići na poricanje (Killen, 2001.). Također, često ne žele biti obuhvaćeni daljnjom mogućom istragom, pisanjem izvješća, razgovorom sa socijalnom radnicom, policijom ili eventualnim svjedočenjem na sudu (Čolović-Rodik, 2010.), što može djelovati iznimno stresno (Strozier i sur, 2005.).

Killen (2001.) navodi zbog kojih se sve razloga ne govori javno o "zlostavljanju": jer postoji stav da se ne treba miješati u obiteljske probleme; umanjuje se dječja patnja, teškoće i situacije; javljaju se vlastita traumatična iskustva iz djetinjstva; pretjerano suosjećanje s roditeljima; strah od moguće nasilne reakcije roditelja; poricanje

odgovornosti; izostanak stručne potpore; nepovjerenje u stručne službe i pravni sustav; osjećaj nekompetencije ili nezainteresiranost za problem. Nadalje, tu su strahovi od sekundarne traumatizacije djeteta (Steen, 2009.), od toga što će drugi reći, od susreta s počiniteljem, separacijskih problema djeteta; stavovi učitelja (otpor i negativno mišljenje) prema institucijama odgovornim za zaštitu djeteta (centara za socijalnu skrb, policija, liječnici), te potreba nezamjeranja znancima (posebno u manjim sredinama) (Sunko, 2010.). Sukladno činjenici da zakoni ukazuju na jasnu obavezu i odgovornost učitelja u zaštiti prava djece, nužno je sadržaje vezane za zlostavljanje i zanemarivanje uvesti u kurikulum nastavnih fakulteta i akademija, te organizirati edukacije u kojoj bi učitelji i stručni suradnici škole stekli znanja potrebna za primjereno postupanje u situacijama sumnje na zlostavljanje i zanemarivanje djece u obitelji (Dinić i Žilić, 2001.; Busch- Armendariz i sur., 2011.).

Uvažavajući ranije navedeno, prepoznata je potreba za osmišljavanjem i provođenjem istraživanja koje će dati bolji uvid u percepciju stručnjaka zaposlenih u školi u slučajevima nasilja nad djecom u obitelji, te uloge i postupanja škole kod prepoznavanja, zbrinjavanja i zaštite djeteta, žrtve obiteljskog nasilja te daljnjoj prevenciji takvih slučajeva. Istraživanje je provedeno kao pilot faza šireg istraživanja uloge sustava odgoja i obrazovanja u području nasilja nad djecom u obitelji.

Ciljevi i istraživačka pitanja

Cilj je ovog pilot istraživanja dobiti uvid u doživljaj i iskustvo školskih pedagoga u području prijavljivanja nasilja nad djecom u obitelji od strane škole, kako bi se generirale specifičnosti postupanja školskih pedagoga u situacijama sumnje na nasilje u obitelji.

U skladu s tim ciljem postavljena su sljedeća istraživačka pitanja:

- Koji čimbenici prema mišljenju školskih pedagoga utječu na spremnost prijavljivanja nasilja nad djecom u obitelji od strane škole?
- Kako školski pedagozi opisuju iskustvo suradnje centra za socijalnu skrb (CZSS-a) i škole u slučajevima prijave nasilja nad djecom u obitelji od strane škole?
- U kojim područjima suradnje škole i centara za socijalnu skrb školski pedagozi prepoznaju mogućnost za unapređenje kvalitete suradnje?

Metodologija

Metoda istraživanja

S obzirom na prirodu istraživačkog problema, cilja istraživanja kao i veličinu uzorka (N=7) radi se o deskriptivnom kvalitativnom istraživanju. Istraživanje se temelji na analizi tekstualne građe nastale provedenim polustrukturiranim intervjuom kojim će se ispitati iskustva ispitanika o istraživanoj pojavi sa ciljem da se dobije razumijevanje značenja koje ono ima za sudionike (Milas, 2005.). Za potrebe vođenja prolustrukturiranog intervjua pripremljena je lista pitanja kojima su naznačene osnovne teme sukladno postavljenim istraživačkim pitanjima.

Uzorak i postupak prikupljanja podataka

Sudionici istraživanja su školskih pedagoga (N=7) na području Splitsko-Dalmatinske županije, zaposleni u sedam osnovnih škola koje su dale pristanak za sudjelovanje u istraživanju. Za pilot fazu istraživanja Splitsko-dalmatinska županija odabrana je osim zbog ekonomičnosti istraživanja, dostupnosti sudionika i iz razloga jer je u njoj zamjetan porast broja prijava sumnji na obiteljsko nasilje uz mali broj njihovih prijava od strane škole. Raspon godina radnog iskustva sudionika istraživanja kreće se od 2-42 godine (M=19,143; sd=14,064), od toga većina radnog iskustva odnosi se na ono stečeno u školi (M=18,071; sd=14,789). Od ukupnog broja sudionika njih pet je bilo uključeno u neki oblik edukacije o obiteljskom nasilju.

Prije samog istraživanja zatražilo se dopuštenje za istraživanje od etičkog povjerenstva Pravnog fakulteta u Zagrebu, Studijskog centra za socijalni rad. Po njegovom dobivanju zatraženo je i dopuštenje za provođenje istraživanja od svih ustanova u kojima će se istraživanje provoditi. Sudionici istraživanja su prije provedbe bili kontaktirani i zamoljeni za suradnju. Tijekom prvog kontakta objašnjen im je cilj i svrha istraživanja, zajamčena povjerljivost i anonimnost tijekom obrade podataka te dana mogućnost odustajanja od sudjelovanja u istraživanju u bilo kojem trenutku. Razgovor je sniman diktafonom uz dobiven pristanak sudionika, nakon čega je transkribiran. Intervju je u prosjeku trajao 30 minuta po ispitaniku. Istraživanje je provedeno tijekom travnja 2011. godine, od strane diplomiranog školskog pedagoga.

Obrada podataka

Dobiveni podaci su obrađeni postupkom kvalitativne analize sadržaja odnosno „sustavan klasifikacijski proces kodiranja i identifikacije tema ili obrazaca“ (Hsieh i Shannon, 2005.:1278). U svrhu organiziranja prikupljenih podataka, korišten je postupak kodiranja. Kodiranje sadrži tri različita postupka kojima je prethodilo upoznavanje s podacima i izrada transkripta: a) pripisivanje kodova (značaja) empi-

rijskoj građi, b) pridruživanje srodnih kodova u kategorije te c) analiza značenja pojmova i kategorija. Podaci su reducirani sukladno teorijskom okviru. Kod izvođenja zaključaka pazilo se na smislenost tumačenja odgovora (Milas, 2005.).

Rezultati i rasprava

Postupkom kvalitativne analize odgovora školskih pedagoga na četiri prethodno navedena istraživačka pitanja dobivene su sljedeće četiri kategorije:

Čimbenici koji utječu na spremnost prijavljivanja nasilja nad djecom od strane škole

Iz dobivenih podataka može se zamijetiti da postoji cijeli niz okolnosti koje školski pedagozi doživljavaju, a koji utječu na spremnosti prijavljivanja nasilja nad djecom u obitelji od strane škole, koje smo podijeli na one koji utječu na to da se slučajevi nasilja nad djecom u obitelji prijave, te na one koji utječu da se takvi slučajevi ne prijave.

Čimbenici koji idu u prilog prijavljivanja nasilja nad djecom od strane škole su: **podizanje javne svijesti** („svijest o potrebi prijave zanemarivanja se polako mijenja“ (1); „veća osviještenost ljudi i, emancipacija žena“ (2); „mislim da smo više osviješteni i mi stručni suradnici, ali i sami roditelji“ (4); „podizanje razine svijesti kod učitelja o nasilnom ponašanju“ (5)), **prisutnosti teme nasilja u medijima** („razlog taj što se dosta medijski o tome priča, i govori o nasilju“ (4); „Svakodnevno čujemo u medijima, puno se više danas govori o nasilju u obitelji“ (5)); **zakonska regulativa** („Zakonska obaveza je tu broj jedan. Mi smo dužni prijaviti (2); „izašao je Protokol o postupanju u slučajevima nasilja, pa ga se moramo pridržavati“ (4); „...škola će sigurno reagirati po zakonu...prosvjetni djelatnici su dužni po zakonu prijaviti ali i po moralu.“ (5); „pravo i dužnost škole da ukoliko posumnja na bilo kakav oblik zlostavljanja i zanemarivanja djeteta prijaviti...svi stručnjaci moraju poznavati barem osnovne zakonske regulative koje se odnose na ovo područje“ (6)) i **educiranost učitelja i stručnih suradnika škole**: „veća edukacija učitelja u prepoznavanju simptoma zlostavljanja, pa samim time i prijavljivanja“ (7)), **ponašanje učenika u školi** („Da nešto nije u redu sa ponašanjem učenika, ..., njihov nedolazak u školu“ (1); „Da uistinu vidim ili kad bi mi se dijete požalilo“ (3); „Uočeno stanje djeteta. Mislim da je to onaj glavni faktor za pokretanje procedure“ (6)), **empatija i želja da se pomogne djetetu** („Kada vidimo da dijete pati. Potreba da se zaštititi dijete, kazni počinitelji i da se žrtva odmakne iz obitelji“ (2); „u školi rade ljudi s djecom, pa je jedan razlog to što im je žao te djece, što bi im željeli pomoć u toj situaciji“ (3); „Presudno je to da uvijek gledamo dobrobit djeteta“ (4); „Želja da pomognem djetetu, da ga zaštitim“

(5); „želja da se nekome pomogne“ (7)) te **dojava školi o sumnji na nasilje od drugih osoba** („Ima slučajeva kada nam susjedi znaju kazati“ (4)).

Čimbenici koji ne idu u prilog prijavljivanja nasilja nad djecom od strane škole su: **nedostatak čvrstih dokaza** („ako škola nema točne podatke, ako pretpostavlja, onda je vrlo teško stručnom timu prijaviti to...mora postojati vidljiva ozljeda, vidljivo zanemarivanje“ (2); „ne možemo prijaviti nešto za što mi ne znamo...Ako škola nema pravo saznanje“ (3); „ne mogu samo prijaviti, ipak moram nešto i provjerit... nemamo dovoljno uvida u to“ (4); „Obično škola ne prijavi kada nema dovoljno dokaza.“ (5); „Kada je škola sigurna onda će prijaviti“ (6) „Kada se uistinu utvrdi da se tu zaista radi o bilo kojem obliku nasilja“ (7) „da bi netko prijavio sumnju treba imati čvrste dokaze. Nije svejedno nekoga etiketirati kao zlostavljača a na kraju to ne bude istina“(7)), **prikrivanje nasilja u obiteljima** („Imamo situacija, kada majke zaštićuju muževe“(2); „najčešće se majke povuku u situacijama kada ti želiš nešto napraviti da bi ih prijavio“(4) „nisam imala niti jedan takav slučaj...niti naznake. Ljudi to čuvaju, pogotovo u manjim sredinama“(6)), **strahu za vlastitu psihofizičku dobrobit** („Učitelji se plaše da njih ne bi fizički ili psihički napali zlostavljači roditelji“ (1); „mogu mi nešto napraviti. Mi koji radimo u istim sredinama, nama je puno teže...kada moraš prijaviti susjeda“ (2); „strah od osobe koju prijavljujemo... ima svakakvih roditelja, i ovih i onih i agresivnih“(3); „I strah od zlostavljača... boje ga se sresti na ulici“ (6); „Javlja se problem i kako roditelj može reagirati prema školi ili pojedincu koji je to prijavio. Zbog straha od zlostavljača škole nisu sklone prijaviti nasilje.“ (7)), **nedostatku povjerenja u sustav** „nepovjerenje u institucije da će se slučaj riješiti onako kako treba biti ako iza njega stoje novac ili politika. Pokušati će se zataškati“ (3)) te **loša educiranost učitelja i stručnih suradnika** („Da li je problem što je to teško prepoznati ili odgajatelji nisu educirani...znaju samo ono što im ja prenesem na učiteljskom vijeću“ (1); „nedostatna edukacija“ (5); „mislim da nisu sposobni prepoznati nasilje nad djetetom te kako postupiti u takvim slučajevima“(6) „Smatram da nismo dovoljno educirani da bi prepoznali kada se radi o zlostavljanom djetetu“ (7); **percepcija nemogućnosti promijene stanja** („taj što se smatra da se time ništa ne bi promijenilo, da bi situacija ostala ista“ (1); „Ako ću ja to prijaviti onda to činim s namjerom da se dijete zaštiti. Nije rješenje to što će nasilnik biti odveden malo u zatvor, pa će se vratiti kući i napraviti još gore nasilje“ (3)), **manjak stručnih suradnika u školi** („manjak stručnih suradnika u školi“ (1); „trebalo bi imati više psihologa u školi“ (4)); **priroda poslova pedagoga** („naš obim poslova, je više što se tiče nastave, učitelja, dok je kod psihologa više u prirodi posla tretman djece“ (4)), **nedostatak stručne podrške obiteljima nakon prijave** („Nije tu dovoljno samo smjestiti žene i djecu.“ (3); „Nedostatak stručnjaka koji bi radili savjetodavno sa roditeljima i djecom, koji bi im pružili psihološku pomoć“

(1), **strah od gubitak povjerenja djeteta** („kako naći način, da mu se kaže kako to moram prijaviti po dužnosti“ (6)), **strah djelatnika škole od ravnatelja** („Jer su učitelji, stručni suradnici odgovorni kada dolaze izvana, pa su oni krivi (1)), **strah od medijske eksponiranosti škole** („ne daj Bože da škola dospije u novine“, (1)) te **nesklonost zadiranja u obiteljske odnose** („Što bi mogla okolina reći za školu... petljaju se u obitelj, vidi šta su napravili obitelji“ (6)).

Prema istraživanjima (Čolović-Rodik, 2010.; Sunko, 2010.) učitelji u odgojno-obrazovnom sustavu uglavnom nisu tijekom svoga obrazovanja učili o prepoznavanju obiteljskog nasilja nad djecom. Nadalje, iako učitelji izjavljuju da posjeduju dovoljno teorijskih znanja, njihove praktične vještine prepoznavanja zlostavljanja i zanemarivanja učenika izostaju (Sunko, 2010.) Prepoznati, razumjeti i pravilno odgovoriti na probleme zlostavljanog djeteta u obitelji mora postati neizostavan dio pedagoške prevencije različitih poremećaja (Opić i Jurčević-Lozančić, 2008.) te zaštite djeteta (Steen, 2009.). Učitelji trebaju biti sustavni, aktivni nositelji pedagoške prevencije u suradnji sa stručnim suradnicima (Busch-Armendariz, 2011.). Pravovremenim reagiranjem može se zaštititi djecu, pomoći roditeljima da razumiju posljedice svoga ponašanja i upozoriti nadležne institucije koje će poduzeti daljnje mjere u svrhu zaštite djece i preveniranja međugeneracijskog prijenosa zlostavljanja (Čolović-Rodik, 2010.). Tu je svakako potrebno istaknuti da su prema čl. 70 Zakona o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi (NN, 87/08) prema kojem su učitelji, nastavnici, stručni suradnici i ostali radnici u školskim ustanovama dužni poduzimati mjere zaštite prava učenika te o svakom kršenju tih prava, posebice o oblicima tjelesnog ili duševnog nasilja, spolne zloporabe, zanemarivanja ili nehajnog postupanja, zlostavljanja ili izrabljivanja učenika, odmah izvijestiti ravnatelja školske ustanove koji je to dužan javiti tijelu socijalne skrbi, odnosno drugom nadležnom tijelu. Odnosno da je svako neprijavlivanje ujedno i nepridržavanje zakona. Iz dobivenih odgovora sudionika istraživanja zamjetan je odnos broja čimbenika za i protiv prijave nasilja nad djecom u obitelji od strane škole. Brojnost čimbenika koji utječu na spremnost škole da ne prijave nasilje nad djetetom u obitelji prepoznata je i u drugim istraživanjima (Killen, 2001.; Buljan-Flander i Kocijan-Hercigonja 2003.; Sunko 2010.; Steen, 2009.) što je povezano i sa niskom prepoznatljivosti znakova nasilja nad djecom u obitelji od strane učitelja. Nadalje, dobiveni podaci ukazuju i na značaj okolinskih faktora. Naime, specifičnost lokalne zajednice, posebice manjih sredina u kojima „svatko zna svakoga“ dovodi se u vezu i sa strahom prosvjetnih djelatnika za vlastitu psihofizičku dobrobit (Hinson i Fossey, 2000.; Bryant i Milsom, 2005; Steen, 2009.) kao i postojanjem mogućnosti dodatne traumatizacije prijavljene obitelji (Killen, 2001.; Strozier i sur, 2005.). Kao čimbenik koji ne ide u prilog spremnosti prijavljivanja sumnje na nasilje u obitelji od strane škole i nepovjerenje

u mogućnost sustava da pomogne djetetu (Hinson i Fossey, 2000.; Bryant i Milsom, 2005). Škola bi morala biti osposobljenija i pripremljenija za sve veće odgojne zahtjeve, pa tako i za učinkovito pružanje pomoći u razrješavanju i ublažavanju problema vezanih uz zlostavljanje djece u obitelji ali i ublažavanja profesionalnog stresa djelatnika. U skladu s time, uvođenje supervizije u hrvatski školski sustav moglo bi pridonijeti razvoju kako osobnih, tako i profesionalnih kompetencija prosvjetnih djelatnika (u području razumijevanja dinamike svojih interakcija i interakcija s učenicima, roditeljima, kolegama, te korištenja različitih pristupa rješavanja problema iz prakse) ali i prevencije sindroma sagorijevanja djelatnika (Bokulić, 2003), kako bi se ujedno olakšao rad u situacijama kao što je prepoznavanje i prijavljivanje nasilja nad djecom. Iskustva u radu sa supervizijskim grupama govore da učitelji i stručni suradnici tijekom svog obrazovanja i dosadašnjim stručnim usavršavanjem nisu stekli dovoljno znanja za rješavanje ili nošenje s problemima s kojima se susreću u svome radu te da im je supervizija potrebna kao profesionalna podrška (Ozorlić Dominić i Skelac, 2011.)

Percepcija školskih pedagoga o iskustva i mogućnostima unapređenja suradnje CZSS i škole u slučajevima prijave nasilja nad djecom u obitelji od strane škole

Mišljenje školskih pedagoga o iskustvu suradnje CZSS i škole u slučajevima prijave nasilja nad djecom je podijeljeno. S jedne strane sudionici istraživanja ističu **pozitivno iskustvo suradnje** opisujući je kao korektnu („nemamo velik broj prijavljenih slučajeva obiteljskog nasilja no suradnja je dobra“ (1); „Moje je iskustvo bilo OK. Fino su reagirali“ (3); „u svim slučajevima dobro surađujemo sa CZSS“ (4); „Mislim da su škola i Centar uvijek imali dobru suradnju“ (5); „Ne mogu reći da loše surađujemo“ (6) „Suradnja je korektna“ (7)) a s druge strane vide i **nedostatke suradnje** u pogledu njezine nedostatnosti („Vidim suradnju kao nedostatnu“ (2) „Tu nešto nedostaje „trebalo bi biti suradnje ne samo kad se radi o konkretnom slučaju, već da bude i inače suradnja“ (5). Sudionici istraživanja također navode poteškoće u području razmjene informacije od strane CZSS bilo da je ona izostala („centar ne bi dao povratnu informaciju“ (1); „nedostaje nam razmjena informacija...dobili smo informaciju da je obitelj pod nadzorom, i više nismo dobili informaciju što se s tom obitelji događa“ (2)); ili je dana u neprikladnom formatu („Povratna informacija je usmena, što mi smeta, trebali bi više poraditi na pismenoj, tako da i mi imamo dokumentaciju. Mislim da tu njihova pravna služba zakaže“ (4)).

Sudionici istraživanja se slažu u tome da postoje područja suradnje CZSS i škole na kojima bi trebalo poraditi ako bi se željelo unaprijediti kvalitetu suradnje, a to su: **organiziranje zajedničkih edukacija** („trebalo bi organizirati zajedničke edukacije te sastanke vezano za slučajeve koji se tiču škole i Centra“ (1); „zajednička eduka-

cija, seminari, da dobijemo upute“(2); „nekakva povremena edukacija, zajednički skupovi, barem jednom godišnje“(3); „za učitelje pedagoške radionice, u suradnji sa Centrom, sa naglaskom kako prepoznati zlostavljano i zanemarivano dijete, što učiniti ako ga prepoznamo“(6)); **upozoravanje škole o postojanju rizičnih obitelji od strane Centra** („da nam kažu koje su to naše obitelji u njihovom sustavu...da se mi znamo postaviti prema djetetu u takvoj prilici“(2); „Mi imamo roditelje koji su korisnici socijalne pomoći. Možda ja to ne smijem znati. Ja bi to voljela znati. Da bi mogla bolje shvatit dijete“(3)); **bolja razmjena informacija** („Većom, bržom, češćom razmjenom informacija“(2); „slaba je međusobna povezanost, i razmjena informacija, treba ju unaprijediti“(5)); **zaposliti socijalne radnike kao stručne suradnike u školu** („Socijalne radnike treba zaposliti u školi“(4); „Škole nemaju zaposlene socijalne radnike u svom sustavu, niti ga Zakon o osnovnom obrazovanju predviđa kao stručnog suradnika. A možda bi bilo dobro da ga imamo“(5) te **aktivnija uloga Centra** („Centar bi trebao aktivnije tražiti pomoć i iskustva škole, a ne da škola bude ta koja će tražiti povratne informacije.“(4)).

U području suradnje škole i CZSS pedagozi prepoznaju nekoliko čimbenika za unapređenje kvalitete, a to su: zajedničke edukacije, bolja suradnja u području razmjene informacija i aktivnija uloga CZSS-a te zapošljavanje socijalnih radnika u školi. Unutar obaveznog permanentnog obrazovanja učitelja i stručnih suradnika potrebno je organizirati edukaciju u kojoj bi oni stekli znanja potrebna za primjereno postupanje sa zlostavljanim djecom, upoznali institucije s kojima treba surađivati i osvijestili nužnost poduzimanja potrebnih mjera“ (Dinić i Žilić, 2001.). Školski socijalni radnik je kolektivnim ugovorom za zaposlenike u osnovnoškolskim ustanovama (NN 66/2011) predviđen za rad u školi. U čl. 72 stavak 6 socijalni radnik kao stručni suradnik planira i programira rad, priprema i obavlja poslove u radu s učenicima, roditeljima i zaposlenicima škole, prikuplja i analizira podatke o socijalnom statusu učenika i njihove obitelji, surađuje s institucijama i ustanovama, sudjeluje u radu povjerenstva za upis djece u osnovnu školu, obavlja poslove vezane uz smještaj učenika u druge obitelji i ustanove socijalne skrbi, organizira nabavu školskog pribora i udžbenika, savjetuje i pomaže roditeljima u ostvarivanju prava s područja zdravstvene i socijalne skrbi, vodi odgovarajuću pedagošku dokumentaciju te obavlja druge poslove u skladu sa zahtjevima struke. Prema Žganec (1996.) djelovanje školskog socijalnog radnika odvija se na tri razine; a) razini škole kao institucije u kojoj socijalni radnik svoju djelatnost ostvaruje kao dio tima, u radu s učiteljima na prepoznavanju i rješavanju problema povezanih s pojedinim učenicima ili drugih poteškoća nastavnika proizašlih iz odgojno-obrazovnog rada; b) razina rad u lokalnoj zajednici, gdje potiče i ostvaruje suradnju između institucija, udruga i inicijativa koje se odvijaju na prostoru lokalne zajednice i od značenja su za funkcioniranje škole te c) razini

obitelji gdje je funkcija socijalnog radnika da upoznavanjem obiteljskog sustava učenika, utječe na rješavanje problema učenika povezanih s funkcioniranjem obitelji te time utječe na stvaranje mehanizma samopomoći odnosno na podizanje kvalitete obiteljskog života (Žganec, 1996.). Isto tako rad s roditeljima obuhvaća i njihovo povezivanje i/ili upućivanje na druge formalne izvore podrške u zajednici. Da bi se to postiglo, potrebna je uska suradnja na razini različitih sustava (školstva, pravosuđa, socijalne skrbi, zdravstva, policije i sl) u pružanju multidisciplinarnе pomoći djeci i njihovim obiteljima (Kocijan-Hercigonja i Hercigonja-Novković, 2009.; Steen, 2009.). Raniji pokušaji uvođenja socijalnih radnika u osnovne škole i predškolske ustanove, profesora Skeledžije, nakon eksperimentalnog programa u šest osnovnih škola u Zagrebu i jednog u osnovno školi u Kaštel-Sućurcu, iako prihvaćen od Zavođa za prosvjetno–pedagošku službu nije realiziran (Janković, 2002) iz razloga jer je bio previše „pedagogiziran“ i nije pratio svjetska iskustva (Martinović, 1994.).

Isto tako postoji jasno iskazana potreba od strane škole za upozoravanjem škole od strane Centra o postojanju rizičnih obitelji, čija su djeca u sustavu školstva. Prema Zakonu o socijalnoj skrbi (NN 33/12), korisnik socijalne skrbi ima pravo na tajnost i zaštitu svih osobnih podataka, od čega se može odstupiti u slučajevima propisanim zakonom ili propisom utemeljenim na zakonu. U tom dijelu, kroz uređeni zakonski okvir, moglo bi se upoznati stručno vodstvo škole (ravnatelja, stručne suradnike, razrednika) sa postojanjem obitelji u riziku, uz obavezu čuvanja tajnosti i zaštite osobnih podataka korisnika, a sa svrhom koordinirane pomoći djetetu. U tom pogledu, *socijalni* radnik bi trebao ostvarivati suradnju s nastavnicima, roditeljima i ostalima koji mogu pružiti relevantne informacije o učeniku (Žganec, 1996.; Busch- Armendariz i sur., 2011.). Budući da ne postoji zakonska obveza za uvođenje socijalnih radnika u odgojno-obrazovni sustav, kao izazov ostaje unapređenje suradnje škola s stručnjacima Centara za socijalnu skrb, koja je prepoznata i istaknuta od strane stručne i znanstvene javnosti (npr. Buljan-Flander i sur., 2003; Bašić, 2009.; Ajduković i sur. 2010.; Busch- Armendariz i sur., 2011. i sl.).

Zaključna razmatranja

Prema dobivenim rezultatima istraživanja čini se da iako postoje jasna zakonska određenja, praksa prepoznavanja i prijavljivanja nasilja nad djecom u obitelji od strane odgojno-obrazovnih djelatnika pod utjecajem je brojnih čimbenika. Čimbenici koji idu u prilog prijavljivanja nasilja nad djecom od strane škole su: podizanje javne svijesti, prisutnosti teme u medijima, zakonska regulativa te educiranost učitelja i stručnih suradnika škole, prepoznato ponašanje učenika u školi, empatija i želja da se pomogne djetetu te dojava školi o sumnji na nasilje od drugih osoba. Čimbenici

koji ne idu u prilog prijavljivanja su: nedostatak čvrstih dokaza, prikrivanje nasilja od strane obitelji, strah za vlastitu psihofizičku dobrobit, nedostatak povjerenja u sustav, loša educiranost učitelja i stručnih suradnika, percepcija nemogućnosti promjene stanja, manjak stručnih suradnika u školi, nedostatak stručne podrške obiteljima nakon prijave, strah od gubitak povjerenja djeteta, od ravnatelja i medijske eksponiranosti škole te nesklonost zadiranja u obiteljske odnose. S jedne strane sudionici istraživanja ističu pozitivno iskustvo suradnje sa CZSS-om opisujući je kao korektnu a s druge strane vide i njezine nedostatke u pogledu njezine nedostatnosti u području razmjene informacije bilo da ona izostaje ili je dana u neprikladnoj formi. Sudionici istraživanja kao područja unapređenja suradnje CZSS i škole navode: organiziranje zajedničkih edukacija; upozoravanje škole o postojanju rizičnih obitelji od strane Centra, bolja razmjena informacija, zapošljavanje socijalnih radnika kao stručnih suradnika u školu te aktivnija i dostupnija uloga Centra.

Uvažavajući metodološka ograničenja, koja prije svega proizlaze iz provedbe prolustriranog intervjua sa sedam ispitanika iz jedne regije, osjetljivost teme te kontekst istraživanja, dobiveni rezultati ovog pilot istraživanja poslužit će kao jedan od relevantnih izvora podataka i pokazatelja za prilagodbu postojećih standardiziranih upitnika iz područja nasilja nad djecom u obitelji za potrebe istraživanja na većem uzorku školskih pedagoga. Sve u cilju dobivanja uvida u doživljaj i postojeću praksu školskih pedagoga u situacijama sumnje na obiteljsko nasilje. Činjenica da je dio potencijalnih sudionika odbio sudjelovati u istraživanju o ovoj osjetljivoj temi, također je važan istraživački nalaz, kojeg treba uzeti u obzir pri osmišljavanju budućih istraživanja. Nadalje, pri osmišljavanju budućih istraživanja bilo bi važno dobiti uvid i u perspektivu drugih stručnih suradnika u školi, ravnatelja odgojno-obrazovnih institucija te djelatnika centara za socijalnu skrb. Dobivene spoznaje ukazuju na moguće smjerove unapređenja prakse kao i kvalitete međusobne suradnje sustava odgoja i obrazovanja te socijalne skrbi u cilju osiguravanja veće spremnosti škola na prijavljivanje nasilja nad djecom u obitelji te boljom zaštitom dobrobiti djeteta. Unapređenje područja zaštite dobrobiti života djece, poboljšanje stručnosti kompetencija stručnih suradnika škole te uvođenje specifičnih edukacijskih programa vezanih za rano prepoznavanje znakova i simptoma zlostavljanja ali i otkrivanja čimbenika rizika za rast i razvoj djece jedan je od zahtijeva pred kojim se nalazi i suvremena pedagogija. Unutar obveznog obrazovanja učitelja i stručnih suradnika potrebno je organizirati edukaciju u kojoj bi oni stekli znanja potrebna za prepoznavanje znakova zlostavljanja i primjereno postupanje sa zlostavljanom djecom, osvijestili nužnost poduzimanja potrebnih mjera zaštite dobrobiti djeteta, upoznali institucije s kojima treba surađivati po pitanju prijavljivanja nasilja, približiti im proces koji slijedi po prijavi, te moguću ulogu škole u njemu.

Literatura

- Ajduković, M (2001.), Unapređenje prevencije i neposrednog rada s djecom, žrtvama nasilja u obitelji – zakonska obveza države, profesionalna obveza stručnjaka, moralna obaveza svakog pojedinca. U: Ajduković, M. (ur.), Nasilje nad djecom u obitelji. Preporuke stručnjaka Vladi RH za unapređenje prevencije i neposrednog rada s djecom zlostavljanim u obitelji. Zbornik radova. Zagreb: Vijeće za djecu Vlade Republike Hrvatske. Državni zavod za zaštitu obitelji, materinstva i mladeži. 17-22.
- Ajduković, M.; Rajter, M., Ogresta, J., Sušac, N. (2010.), BECAN – Epidemiološko istraživanje zlostavljanja i zanemarivanja djece: Zlostavljanje i zanemarivanje djece u obitelji – prikaz situacije u Republici Hrvatskoj. <http://www.becan.eu>
- Ballif-Spanvill, B., Clayton, J.C., Hendrix, M., Hunsaker, M. (2004.), Individual Differences in the Use of Violent and Peaceful Behavior in Peer Conflicts among Children Who Have and Have Not Witnessed Interparental Violence. *Journal of Emotional Abuse*, 4(2), 101–123.
- Bašić, J.; Kranželić Tavra, V. (2004.), O ponašanjima učenika i njihovoj pojavnosti u školi. U: Bašić, J., Koller-Trbović, N., Uzelac, S. (ur.), Poremećaji u ponašanju i rizična ponašanja: pristupi i pojmovna određenja. Zagreb: Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet Sveučilište u Zagrebu. 107-118.
- Bašić, J. (2009.), Teorije prevencije: prevencija poremećaja u ponašanju i rizičnih ponašanja djece i mladih. Zagreb: Školska knjiga.
- Bašić, S. (2009.), Dijete (učenik) kao partner u odgoju: kritičko razmatranje. *Odgojne značnosti*, 11 (2), 27-44.
- Berns, R. M. (2010.), *Child, family, school, community: Socialization and support*. 8th edition. Belmont, CA: Wadsworth.
- Bilić, V, Rafajac, B, Ljubin-Golob, T. (2010.), Utjecaj uvjeta odrastanja na školski uspjeh zlostavljane djece. U: Kolesarić, V. (ur.), Zbornik radova sa skupa Nasilje nad i među djecom. Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera Osijeku: Filozofski fakultet. 67-84.
- Bokulić, Z. (2003.), Supervizija u školi – jedan mogući novi koncept u hrvatskom školskom sustavu. U: Supervizija i njeno uvođenje u hrvatski školski sustav. Zbornik radova Sabora pedagoga Hrvatske, HPKZ, 444-450.
- Bryant, J., Milsom, A. (2005.), Child abuse reporting by school counselors. *Professional School Counseling*, 9, 63-71.
- Buljan-Flander, G., Bilić, V., Znaor, M. (2003.), Nastavnikova uloga u prepoznavanju zlostavljanog i zanemarenog djeteta. U: Vrgoč, H. (ur.) *Odgoj, obrazovanje i pedagogija u razvitku hrvatskog društva*. Zbornik radova Sabora pedagoga Hrvatske. Zagreb: HPKZ, 594-600.
- Buljan-Flander, G.; Kocijan-Hercigonja, D. (2003.), Zlostavljanje i zanemarivanje djece. Zagreb: Marko M. usluge d.o.o.
- Busch-Armendariz, N.B., Johnson, R., Buel, S., Lungwitz, J. (2011.), Building community partnerships to end interpersonal violence: A collaboration of the Schools of Social Work, Law, and Nursing. *Violence against woman*, 17 (9), 1194-1206.
- Currie, C.L. (2006.), Animal Cruelty by Children Exposed to Domestic Violence. *Child Abuse and Neglect*, 30(4), 425–35.

- Čolović-Rodik, Ž. (2010.), Postupanje odgojno obrazovne ustanove. U: Ajduković, D. (ur.), Priručnik o provedbi Protokola o postupanju u slučaju nasilja u obitelji. Zagreb: Društvo za psihološku pomoć. 109-119.
- Čudina-Obradović, M., Obradović, J. (2006.), Poglavlja: Nasilje u obitelji i nasilje u braku; Oblici nebračnog obiteljskog nasilja; Roditeljstvo; u: Psihologija braka i obitelji. Zagreb: Golden marketing-Tehnička knjiga.
- Dinić, D., Žilić, V. (2001.), Mogućnosti unapređenja rada s djecom, žrtvama nasilja u obitelji, u obrazovnom sustavu. U: Ajduković, M. (ur.), Nasilje nad djecom u obitelji. Preporuke stručnjaka Vladi RH za unapređenje prevencije i neposrednog rada s djecom zlostavljanom u obitelji. Zbornik radova. Zagreb: Vijeće za djecu Vlade Republike Hrvatske. Državni zavod za zaštitu obitelji, materinstva i mladeži. 31-36.
- Državni zavod za statistiku (2012.), Nasilje u obitelji: pravni okvir i pojavnici oblici 2007.-2010. Zagreb: Državni zavod za statistiku.
- Hinson, J., Fossey, R. (2000.), Child abuse: What teachers in the 90's know, think, and do. *Journal of Education for Students Placed at Risk*, 5, 251-266.
- Hsieh, H. F., Shannon, S.E. (2005.), Three approaches to qualitative content analysis. *Qualitative Health Research*, 15 (9), 1277-1288.
- Garbarino, J. (2001.), An ecological perspective on the effects of violence on children. *Journal of Community Psychology*, 29, 361-378.
- Gojković, T., Profaca, B., (2010.), Postupanje Poliklinike za zaštitu djeca Grada Zagreba. D. Ajduković (ur.), Priručnik o provedbi Protokola o postupanju u slučaju nasilja u obitelji. Zagreb: Društvo za psihološku pomoć.
- Graham-Bermann, S. (2002.), Child Abuse in the Context of Domestic Violence. J.E. Myers, L. Berliner, J. Briere, C.T. Hendrix et al. (ur.), *The APSAC Handbook on Child Maltreatment*, 119-29. Thousand Oaks, CA: SAGE.
- Graham-Bermann, S. A., Seng, J. (2005.), Violence exposure and traumatic stress symptoms as additional predictors of health problems in high risk children. *Journal of Pediatrics*, 147, 349-354.
- Hrpka, H., Tomić, J., Buljan Flander, G. (2010.), Važnost javne svijesti u prevenciji nasilja nad i među djecom. U: Kolesarić, V. (ur.), Zbornik radova sa skupa Nasilje nad i među djecom. Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera Osijeku; Filozofski fakultet. 503-512.
- Janković, J. (2002.) Školski socijalni rad. *Napredak* 1, 47-59.
- Killen, K. (2001.), *Zlostavljana djeca su odgovornost svih nas*. Zagreb: Društvo za psihološku pomoć.
- Kocijan-Hercigonja, D., Hercigonja-Novković, V. (2009.), Djeca, mladi i nasilje u obitelji. *Medicus*, 18 (2), 181-184.
- Kolektivni ugovor za zaposlenike u osnovnoškolskim ustanovama. NN, br. 66/2011
- Konvencija o pravima djeteta. Narodne novine, br. 12/93.
- Martinović, M. (1994.), Doprinos školskog socijalnog rada funkcioniranju interdisciplinarnog školskog tima. *Ljetopis studijskog centra socijalnog rada*, 43-57.
- Milas, G. (2005.), *Istraživačke metode u psihologiji i drugim društvenim znanostima*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
- Miljević-Ridički, R. (1995.), Zlostavljanje djece: oblici zlostavljanja i njihovo prepoznavanje. *Društvena istraživanja*, Zagreb. (4-5), 539-549.

- Malik, N. M. (2008.), Exposure to domestic and community violence in a community sample: Associations with child functioning. *Journal of Interpersonal Violence*, 23, 490-504.
- MOBMS (2011.), Protokol o postupanju u slučaju nasilja u obitelji. Zagreb: Ministarstvo obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti.
- MOBMS (2006.), *Nacionalni plan aktivnosti za prava i interese djece od 2006.-2012.* Zagreb: Ministarstvo obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti.
- MUP (2011.), Pregled osnovnih pokazatelja javne sigurnosti u Republici Hrvatskoj 2001-2010. Dostupno na mrežnim stranicama MUP-a http://www.mup.hr/UserDocsImages/statistika/2011/statistika2001_2010.pdf. Posjećeno 12. travnja 2011.
- MZSS (2011.), Godišnje statističko izvješće o primijenjenim pravima socijalne skrbi, pravnoj zaštiti djece, mladeži, braka, obitelji i osoba lišenih poslovne sposobnosti, te zaštiti tjelesno ili mentalno oštećenih osoba u Republici Hrvatskoj u 2003-2010. godine. Dostupno na mrežnim stranicama MZSS: http://www.mzss.hr/hr/zdravstvo_i_socijalna_skrb/socijalna_skrb/statisticka_izvjesca/godisnje_izvjesce_2003., Posjećeno 12. travnja 2011.
- Nacionalna strategija zaštite od nasilja u obitelji za razdoblje od 2011.-2016. Narodne novine, br. 88/11
- Nacionalna strategija prevencije poremećaja u ponašanju djece i mladih od 2009. do 2012. godine (2009.), Zagreb: Vlada Republike Hrvatske, Ministarstvo obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti.
- Obiteljski zakon. Narodne novine, br. 162/98, 116/03.
- Opić, S., Jurčević-Lozančić, A. (2008.), Kompetencije učitelja za provedbu pedagoške prevencije poremećaja u ponašanju. *Odgojne znanosti*, 10 (1), 181-194.
- Ozorlić Dominić, R., Skelac, M. (2011.), Uvođenje integrativne supervizije u hrvatski sustav odgoja i obrazovanja. *Ljetopis socijalnog rada*, 18 (2), 415-423.
- Řverlien, C. (2010.), Children exposed to domestic violence. What have we concluded and challenges ahead. *Journal of social work*, 10, 80-97.
- Pećnik, N. (2006.), Međugeneracijski prijenos zlostavljanja djece. Jastrebarsko: Slap.
- Pregrad, J. (2001.), Mogućnosti i izazovi djelovanja u sustavima državne skrbi u prevenciji i radu sa zlostavljanom djecom. U: Ajduković, M. (ur.), *Nasilje nad djecom u obitelji. Preporuke stručnjaka Vladi RH za unapređenje prevencije i neposrednog rada s djecom zlostavljanom u obitelji.* Zbornik radova. Zagreb: Vijeće za djecu Vlade Republike Hrvatske. Državni zavod za zaštitu obitelji, materinstva i mladeži. 23-30.
- Sesar, K., Sesar, D. (2008.), Zanemarivanje – definiranje, rizični čimbenici i posljedice za psihološki razvoj djeteta. *Magistra Iadertina*, 3 (3), 83-93.
- Sindik, J., Veselinović, Z. (2010.), Karakteristike nasilja nad djecom i između djece predškolske dobi. Kolesarić, V. (ur.), *Zbornik radova sa skupa Nasilje nad i među djecom.* Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera Osijeku: Filozofski fakultet. 299-318.
- Standardi za provedbu psihosocijalnog tretmana počinitelja nasilja u obitelji. Narodne novine, 78/06.
- Steen, J. A. (2009.), The perceived impact of a child maltreatment report from the perspective of the domestic violence shelter worker. *Journal of Interpersonal Violence*, 24(11), 1906-1918.
- Strozier, M., Brown, R., Fennell, M., Hardee, J., & Vogel, R. (2005.), Experiences of mandated reporting among family therapists. *Contemporary Family Therapy*, 27, 177-191.

- Sunko, E. (2010.), Vještine prepoznavanja zlostavljanja – problem učitelja. U: Kolesarić, V: (ur.), Zbornik radova sa skupa Nasilje nad i među djecom. Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera Osijeku: Filozofski fakultet. 477-488.
- Turner, H.A., Kopiec, K. (2006.), Exposure to Interparental Conflict and Psychological Disorder among Young Adults. *Journal of Family Issues*, 27(2), 131–158.
- Ustav Republike Hrvatske. Narodne novine, 85/10.
- Zakon o sudovima za mladež. Narodne novine, 111/97; 27/98. i 12/02.
- Zakon o zaštiti od nasilja u obitelji. Narodne novine, 116/03, 137/ 09.
- Zakon o kaznenom postupku. Narodne novine, 110/97.
- .Zakon o osnovnom školstvu. Narodne novine, 59/01, 69/03, 76/05.
- Zakon o socijalnoj skrbi. Narodne novine, 33/12
- Zakon o srednjem školstvu (pročišćeni tekst). Narodne novine, 69/03, 81/05.
- Zakon o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi. Narodne novine, 87/08.
- Zloković, J., Vrcelj, S. (2010.), Rizična ponašanja djece i mladih. *Odgovne znanosti*, (1), 197-213.
- Ždero, V. (2005.), Psihičko zlostavljanje i zanemarivanje djece u obitelji. *Ljetopis socijalnog rada*, 12 (1),145-172.
- Žganec, N. (1996.) Ima li mjesta za socijalne radnike u novoj hrvatskoj školi? *Ljetopis studijskog centra socijalnog rada* 3 (1),125-132.
- Žižak, A. (2010) Zašto je nužna suradnja svih sudionika uključenih u proces suzbijanja nasilja u obitelji. U: Ajduković, D. (ur.), *Priručnik o provedbi Protokola o postupanju u slučaju nasilja u obitelji*. Zagreb: Društvo za psihološku pomoć. 202-213.

The role and actions of school in cases of violence against children in the family

Abstract

Primary school, as an institution that includes the entire population of children aged between 6 and 14, has an important role in identifying the symptoms of child abusing and neglecting, reporting it to competent authorities and protecting the well-being of the child. Accordingly, the aim of this research has been to get an insight into the experience of school pedagogues (N=7) in the area of reporting violence against children in the family by school. The research was designed as a pilot phase of a wider research into the role and actions of school in cases of violence against children in the family, in order to generate specific actions of school pedagogues in situations of suspected violence in the family, for a broader study. The data were collected by the method of a semi-structured interview and processed by the method of qualitative content analysis. The obtained results deepen the understanding of the factors that influence reporting of suspected violence against child in the family by school at different levels and indicate possible directions for providing conditions for good practice, i.e. greater readiness of schools for reporting the observed violence, and thus better protection of child's well-being.

Key words: children, family violence, school, experience, report

